

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Առարկա – ՆԶՊ և ԱԿ

Մասնակից – Խալափյան Արթուր

Ղեկավար – փոխգնդապետ Ա. Իսահակյան

Թեմա – Ուսումնանյութական բազային ներկայացվող պահանջները և ապահովածությունը ՆԶՊ առարկայի շրջանակներում

Երևան 2022թ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
Ուսումնանյութական բազային ներկայացվող պահանջները և ապահովվածությունը ՆԶՊ առարկայի շրջանակներում	4
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	15
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ	16

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի կարևորությունը կայանում է նրանում, որ իր վրա դրված գործառույթները լիարժեք իրականացնելու համար զինդեկին անհրաժեշտ է հարուստ ուսումնասիրության քաղաք: Շատ դպրոցներում այն բավականին թերի է: Վիճակը բարվոք է, թերևս, միայն ուսումնական զենքի մասով: Ընդ որում, վիճակը բարելավվում է շատ արագ: Օրինակ՝ 2000թ. զենքով ապահովվածությունը ողջ հանրապետությունում կազմել է 15 տոկոս, իսկ նախորդ տարի այդ ցուցանիշն արդեն 80 տոկոսից ավելի էր: Կան մարզեր, որտեղ բոլոր դպրոցներն ունեն ուսումնական զենքեր: Նշենք, որ դրանց բացակայությունը հիմնականում պայմանավորված է օբյեկտիվ պատճառներով: Ցանկացած դպրոցի համար ուսումնական զենքի ստացման առաջնահերթ պայմանը համապատասխան տարածքի առկայությունն է: Այն պետք է պահվի անվտանգության ազդանշանային համակարգով համալրված հատուկ սենյակում ճաղավանդակների ետևում: Անհրաժեշտ պահանջները բավարարելու դեպքում դպրոցից ստացված հայտը արագ ուսումնասիրվում է, և գործին ընթացք է տրվում: Ոստիկանությունը տվյալ հարցում հիմնական պատասխանատու է համարում դպրոցների տնօրեններին և զինդեկներին, որոնց անմիջական նախաձեռնությամբ էլ այդ սենյակները պետք է կահավորվեն: Հարկ է նշել նաև, որ ոստիկանության աշխատակիցների պնդմամբ՝ գործող չափանիշներին համապատասխանելու դեպքում դպրոցները 100 տոկոսով կարող են ապահովվել ուսումնական զենքով: Հավելենք, որ ամառային արձակուրդների ընթացքում զենքերը դպրոցի տնօրենի դիմումի հիման վրա հավաքվում և պահվում են ոստիկանական բաժանմունքների զինանոցներում՝ անցանկալի միջադեպերից խուսափելու համար:

Դպրոցին անհրաժեշտ են ոչ միայն ՆՁՊ առարկայի դասավանդման, այլև ընդհանուր ռազմահայրենասիրական դաստիարակության համար անհրաժեշտ ուսումնական նյութեր: Առաջին հերթին դա՝ Նախնական զինվորական պատրաստությունե առարկայի դասագիրքն է: Որոշակի դժգոհություններ է առաջացնում այն փաստը, որ, հիմնական գիտելիքներից բացի, դասագիրքը աշակերտներին ծանրաբեռնում է ժամանակավրեպ և ոչ պիտանի նյութերով: Օրինակ՝ շատ զինդեկներ նշում են, որ, մինչև գրակոչվելը կամ ռազմական բուհ ընդունվելը, մարտավարության առանձնահատկությունների մասին թեման, ասելիքը պատանիներին պարզապես հարկավոր չէ և այլև: Հա

շվի առնելով նմանատիպ դեպքերը՝ կրթության և գիտության նախարարությունում ձեռնամուխ են եղել դասագրքի փոփոխված տարբերակի հրատարակմանը: Աշխատանքները սահմանված ժամկետում ավարտելու դեպքում առաջիկա ամիսներին դպրոցներն արդեն կստանան նոր դասագրքեր: Դասագրքերից պակաս կարևոր չեն ուսումնական պաստառները, ցուցադրական-տեղեկատվական նյութերը, որոնք հիմնականում տրամադրում է Կրթության ազգային ինստիտուտը: Սկզբնապես թվում է, թե այս հարցում ամեն ինչ կարգին է՝ դպրոցների պատերին ՀՀ ազգային հերոսների նկարներ են, մեր պատմության, մշակույթի, կրոնի, հիշարժան տարեթվերի մասին պատմող ուսուցողական նյութեր, ՆԶՊ դասասենյակներում առկա են ՀՀ զինված ուժերի կառուցվածքը, մարտական տեխնիկական և սպառազինությունը նկարագրող պաստառներ: Սակայն ուշադիր հետևելու դեպքում նկատում ենք, որ դրանց մի մասի արդյունավետության հետ կապված որոշակի խնդիրներ կան: Պետք է խոստովանել, որ սև-սպիտակ, փոքր չափսերի, աչքի համար ոչ այնքան տեսանելի վայրում փակցված պաստառները աշակերտները հաճախ աչքի չեն անցկացնում: Լավ կլիներ, որ բոլոր դպրոցներին տրամադրվեին միանման գունավոր մեծ պաստառներ՝ առանց հաշվի առնելու աշակերտների թիվը և դրանից բխող դպրոցի բյուջեի մեծությունը: Այնպիսի պաստառներ, որ միանգամից հնարավորություն տային ծանոթանալու ինքնաձիգի մեխանիզմի աշխատանքին, կրակի վարման տեղամասերին և այլն: Իսկ այսօր շատ դպրոցներում դեռ տասը-տասնհինգ տարի առաջ ստացած հին պաստառներ են:

Ուսումնականության բազային ներկայացվող պահանջները և ապահովվածությունը ՆԶՊ առարկայի շրջանակներում

Ուսումնական հաստատությունների (անկախ կազմակերպական - իրավական ձևից և ենթակայությունից) սովորողների նախագորակոչային պատրաստությունն իրականացվում է ,Զինապարտության մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի, Հայաստանի Հանրապետության այլ իրավական ակտերի, ինչպես նաև սույն կանոնադրության համաձայն պատանիներին Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերում ծառայության նախապատրաստելու նպատակով:

Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկայի շաբաթական ժամաքանակն ըստ դասարանների և ուսումնական խմբերի սահմանվում է Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կողմից հաստատված տարեկան ուսումնական պլաններին համապատասխան: Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկան համարվում է ուսումնական պլանով նախատեսված պարտադիր առարկա:

Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկայի ծրագիրը մշակում և հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարությունը՝ համաձայնեցնելով Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության, Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության, Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարության, Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ծառայության հետ:

Յուրաքանչյուր ուսումնական հաստատությունում մշակվում և հաստատվում է տարեկան պլան՝ ըստ շաբաթների:

Պարապմունքների անցկացման ժամանակ դասարանները (խմբերը) համարվում են դասակներ և բաժանվում են ջոկերի, որոնց հրամանատարները, զինղեկի ներկայացմամբ, նշանակվում են տնօրենի հրամանով:

Պարապմունքների ընթացքում ձեռք բերած գիտելիքների և ունակությունների ամրապնդման նպատակով, ռազմագիտության ամփոփիչ փուլում կցված զորամասի բազաներում անցկացվում են ծրագրով նախատեսված ռազմադաշտային պարապմունքներ (հավաքներ):

Պարապմունքների համար սահմանված ժամաքանակը կարող է երկարացվել Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության, Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության, Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարությունների և Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ծառայության կողմից համատեղ սահմանված կարգով:

Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկան գնահատվում է կիսամյակային և տարեկան գնահատականներով՝ ընթացիկ գնահատականների հիման վրա:

Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկայից սովորողները ազատվում են միայն Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարի սահմանած կարգով:

Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկայի լրիվ դասընթացն ավարտած պատանիների ցուցակը՝ ամփոփիչ գնահատականներով, ուղարկվում է նրանց գրանցման վայրի զինկոմիսարիատ:

Ուսումնական հաստատություններում ռազմահայրենասիրական աշխատանքները կազմակերպվում և անցկացվում են ուսումնական և աշխատանքային պլաններին համապատասխան: Այդ աշխատանքներն իրականացվում են սովորողների մեջ բարոյականային հատկանիշներ, կարգապահության ու զինվորական ծառայության նկատմամբ պատասխանատու վերաբերմունք, ինչպես նաև՝ հայրենիքին և նրա պաշտպանությանը նվիրվածություն դաստիարակելու նպատակով:

Նախագորակոչային պատրաստության արդյունքների և հսկողության անցկացման վերաբերյալ եզրակացությունը ներկայացվում է՝ համաձայն սույն կանոնադրության ձև 4-ի[1]:

Սովորողների Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկայի անցկացման համար նյութատեխնիկական բազան ապահովում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության, Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարությունները և գերատեսչությունները, որոնց ենթակայության տակ գտնվում են ուսումնական հաստատությունները՝

1) Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարությունը՝ ուսումնական զենքով, ռազմամթերքով, փոքր տրամաչափի հրացաններով և նրանց փամփուշտներով՝

Ձենքի մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով և նրանից բխող իրավական ակտերով սահմանված կարգով,

2) Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարությունը՝ բժշկական գիտելիքների ուսուցման համար անհրաժեշտ ուսումնամեթոդական պարագաներով,

3) Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարությունը՝ քաղաքացիական պաշտպանության ուսումնական գույքով, պաշտպանական անհատական միջոցներով, ճառագայթային և քիմիական հետազոտության սարքերով:

Ուսումնական զենքի, ռազմամթերքի, փոքր տրամաչափի հրացանների և նրանց փամփուշտների ստացումը, հաշվառումը և պահպանումը ,Ջենքի մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով և նրանից բխող իրավական ակտերով սահմանված կարգով:

,Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկայի ծրագրի պահանջներին համապատասխան յուրաքանչյուր ուսումնական հաստատությունում ստեղծվում է ուսումնական նյութատեխնիկական բազա, որն անընդհատ կատարելագործվում և համալրվում է:

,Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկայի նյութատեխնիկական բազան ընդգրկում է՝

1) հատուկ կահավորված դասասենյակ, որն օգտագործվում է միայն ,Նախնական զինվորական պատրաստությունն առարկայի անցկացման համար,

2) ուսումնական զենքն ու ռազմամթերքը, փոքր տրամաչափի հրացանները, դրանք պահելու համար կահավորված զենքի պահպանման սենյակը,

3) մարտավարության, շարային պատրաստության և քաղպաշտպանության պարապմունքների վայրերը,

4) ֆիզիկական կուլտուրայի, ուժային վարժությունների, պաշտպանամարզական միջոցառումների հրապարակները,

5) ժամապահի, օրապահի պարտականությունների գործնական պարապմունքների անցկացման կետերը,

6) ուսումնական զենքի մաքրման և յուղման, հրաձգության գործնական հնարքների կատարման մշակման տեղերը,

7) ուսումնադիտողական ձեռնարկները, ուսուցման տեխնիկական միջոցները, անհրաժեշտ այլ գույքը:

Հրաձգության տիրը և բժշկական գիտելիքների հիմունքների դասասենյակի առկայությունը ցանկալի է[2]:

Հիմնական զինվորական պատրաստությունը ,որպես դպրոցական առարկա, հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության միջնակարգ հանրակրթության հիմն

ական ուսումնական ծրագրի պետական

բաղադրիչներից մեկը: Ուսումնական գործընթացը պլանավորում և կազմակերպում է զինդեկը՝ ՆԶՊ երիտասարդական ծրագրին համապատասխան:

Նախնական զինվորական պատրաստության ուսումնական գործընթացի պլան ավորման ընդհանուր պահանջները նույնն են, ինչ հանրակրթական ցիկլի բոլոր առարկաների համար և որոշվում են դիդակտիկայի հիմնական սկզբունքներով: Միևնույն ժամանակ, նախնական ռազմական պատրաստության ուսումնական գործընթացի պլանավորումն ունի իր առանձնահատկությունները: Դա բացատրվում է առաջին հերթին նրանով, որ նախնական զինվորական պատրաստության դասընթացը ներառում է 4 ինքնուրույն առարկաներ, որոնցից յուրաքանչյուրը ներկայացված է ծրագրում համապատասխան բաժնի տեսքով: Համակցված սպառազինության պատրաստությունն բաժինն ունի 5 հարաբերական անկախ թեմա՝ մարտավարական, կրակային և վարժական պատրաստություն, զինված ուժերի կանոնակարգ, ռազմական տեղագրություն: Նրանցից յուրաքանչյուրը պահանջում է կրթական հասկացությունների համակարգի մանրակրկիտ մտածված պլանավորում՝ իրենց տրամաբանական և մեթոդական հաջորդականության միասնությամբ: Ծրագրի հիման վրա դպրոցի զինդեկը կազմում է 8 - 12-րդ դասարանների ամբողջ ուսումնական տարվա հիմնական զինվորական պատրաստության անցման շաբաթական պլան:

Ուսումնական գործընթացի պլանավորումը պետք է ապահովի ծրագրի ամբողջական և որակյալ իրականացումը, դրա բոլոր բաժինների համապարփակ ուսումնասիրությունը, ինչպես նաև համապատասխան թեմաները սերտորեն կապված այլ հանրակրթական առարկաների հետ, ինչպիսիք են պատմությունը, հասարակագիտությունը, ֆիզիկան, քիմիան, կենսաբանություն, մաթեմատիկա, ֆիզիկական պատրաստվածություն:

Զգուշորեն մտածված թեմատիկ պլանը թույլ է տալիս դիտարկել դասերի համակարգը ծրագրի յուրաքանչյուր թեմայի համար որպես ամբողջություն, և ոչ թե տարբեր դասերի տեսքով: Ուսումնական ծրագիրը կազմելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել դպրոցի տեղական աշխատանքային պայմանները, ինչպես նաև ուսումնական և նյութական բազան: Աշխատանքի ընթացքում թեմատիկ պլանը կարող է ճշգրտվել և լրացվել: Բժշկական և սանիտարական պատրաստության ուսումնական գործընթացի պլանավորումը

որումը (սանհիտարական մարտիկների վերապատրաստում) պետք է իրականացվի միաժամանակ մեկ պլանով նախնական ռազմական պատրաստության այլ բաժինների հետ՝ հաշվի առնելով միջառարկայական կապերը կենսաբանության, քաղաքացիական պաշտպանության և այլնի հետ:

Դպրոցական ուսումնական աշխատանքների գլխավոր պլանում նպատակահարմար է ունենալ Նախնական զինվորական պատրաստության և ռազմահայրենասիրական դաստիարակության հատուկ բաժին: Ոչ փոքր նշանակություն ունի արտադասարանակն

աշխատանքի ժամանակին և ճիշտ արտացոլումը սովորողների նախնական զինվորական պատրաստության և ռազմահայրենասիրական դաստիարակության վերաբերյալ ուղղակիորեն զինդեկի աշխատանքային պլանում [4]:

Ուսուցման գործընթացի էությունը. Հիմնական զինվորական պատրաստությունը, ինչպես ցանկացած առարկա, երկկողմանի գործընթաց է, որը բաղկացած է դասավանդման գործընթացի (ուսուցչի, զինվորականի գործունեություն) և ուսումնական գործընթացի (սովորողների գործունեությունը միասնությունից): Ուսուցման գործընթացում զինդեկը կազմակերպում է սովորողների ճանաչողական և գործնական գործունեությունը: Ուսումնական գործընթացում սովորողների ակտիվությունը բաղկացած է գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների յուրացումից: Ուսուցման գործընթացը դիտարկվում է կրթության գործընթացի հետ միասնության մեջ: Սա նշանակում է, որ սովորողները զարգացնում են ոչ միայն առարկայի գիտելիքները, հմտությունները և կարողությունները, այլ նաև զարգացնում են ճանաչողական կարողությունները, ինքնուրույն աշխատելու կարողությունը [5]:

Այսպիսով, գիտելիքի ձեռքբերումը սկսվում է ընկալումից, բայց չի սահմանափակվում դրանով: Սովորողների կողմից ընկալվող նյութը մշակվում է նրանց մտքում, ընկալվում նրանց կողմից, և միայն բովանդակալից գիտելիքները կարող են օգտագործվել գործնական գործունեության մեջ:

Ռազմական գործի հիմքերի կապը կյանքի հետ սովորողների նախնական ռազմական գիտելիքների գիտակցված յուրացման, նրանց ռազմահայրենասիրական դաստիարակության հիմնական միջոցն է: Ճանաչողության գործընթացում անհրաժեշտ քայլ է պրակտիկան՝ որպես ճշմարտության աղբյուր և չափանիշ:

Ուսումնական գործընթացի բովանդակության առաջին և առաջատար տարրը գիտելիքն է: Գիտելիքների յուրացումը առարկաների և երևույթների, հասկացությունների, օրինաչափությունների ուսումնասիրությունն է: Կարևոր է, որ սովորողները սովորեն ոչ թե առանձին փաստեր, այլ տիրապետեն գիտելիքների որոշակի համակարգին: Օրինակ, չի կարելի բավարար համարել, եթե ավագ դպրոցի աշակերտները գիտեն Կալաշնիկովի ինքնաձիգի մասերը, բայց քիչ պատկերացում ունեն դրանց փոխազդեցության մասին՝ ինքնաձիգը որպես ռազմական զենք օգտագործելիս: Սովորողների գիտելիքները պետք է լինեն ոչ թե ձևական, մեխանիկորեն անգիր արված, այլ հիմնովին բովանդակալից և արդյունավետ, պետք է դառնան աշակերտի սեփականությունը՝ որպես ս հայրենիքի պաշտպանի:

Հմտությունները սովորողների կողմից ձեռք բերված գիտելիքների հիման վրա կատարվող գործողությունների ամբողջությունն է՝ առաջադրանքին և պայմաններին համապատասխան: Աշակերտները պետք է կարողանան կատարել այդ գործողությունները ոչ միայն տվյալ իրավիճակում, այլ նաև, երբ փոխվում են սկզբնական պայմանները: Մշակված հմտությունների քանակը ներառում է քարտեզի վրա ազիմուտի որոշումը, կրակի վարժության խնդիրների լուծումը և այլն:

Ձևավորված հմտությունների շարքում կարելի է նշել, օրինակ, Կալաշնիկով ինքնաձիգ մշակելու և հավաքելու, հակազագ դնելու հմտությունները և այլն: Հմտությունների և կարողությունների միջև սերտ կապ կա: Որոշ դեպքերում հմտությունները ձևավորվում են առկա հմտությունների հիման վրա: Ուսուցման գործընթացն իրականացվում է որոշակի հաջորդականությամբ՝ ըստ ճանաչողական գործունեության փուլերի կամ ուսումնական գործընթացի օղակների: Նման փուլերը կամ կապերն են սովորողների համար ճանաչողական առաջադրանքների առաջադրումը, խթանների ստեղծումը, ուսման նկատմամբ հետաքրքրությունը, սովորողների կողմից նոր նյութի ընկալումը, նրանց ընկալածի ըմբռնումը, ընդհանրացումների ձևավորումը, գիտական հասկացությունների ձևավորումը, յուրացումը: օրենքների, ձեռք բերված գիտելիքների, հմտությունների յուրացում և համախմբում և սովորողների գիտելիքների յուրացման ստուգում, կարողություններ, հմտություններ, ուսուցման արդյունքների վերլուծություն: Ուսուցման գործընթացի փուլերի այս սխեման պայմանական է, բոլոր փուլերը փոխկապակցված են և չեն բացառում ուսուցման այլ հնարավոր օղակները: Կարևոր է, որ զինդեկը ուսումնական գործընթացում հաշվի առնի վերապատրաստման հիմնական

ն փուլերը դրանց տրամաբանական և մեթոդական հաջորդականությամբ դիտարկելու և անհրաժեշտությունը:

Դասավանդման դիդակտիկ սկզբունքներն այն հիմնական դրույթներն են, որոնք որոշում են ուսումնական գործընթացի բովանդակությունը, կազմակերպչական ձևերն ու մեթոդները՝ դրա ընդհանուր նպատակներին և օրինաչափություններին համապատասխան: Ուսուցման սկզբունքներն արտահայտում են ուսուցման նորմատիվ հիմքերը՝ վերցված նրա հատուկ պատմական ձևով [1]: Ուսուցման սկզբունքները կամայականորեն չեն ստեղծվում, հորինված չեն, այլ արտացոլում են մանկավարժական գործընթացի օրենքները և բխում են բուն էությունից: ուսուցման գործընթաց. Ջինդեկը պետք է քաջատեղյակ լինի դիդակտիկայի պահանջներին, որոնց ենթակա է կրթական գործընթացը, և օգտագործի այդ օրենքները՝ վերապատրաստման և կրթության նպատակներին առավել հաջողությամբ հասնելու համար: Ուսուցման գործընթացի օրինաչափություններն արտահայտվում են դիդակտիկ սկզբունքների համակարգում, որը որոշում է ուսումնական գործընթացի բոլոր ասպեկտները (բովանդակությունը, մեթոդները և կազմակերպման ձևերը): Դիդակտիկայում մշակվել են հետևյալ հիմնական սկզբունքները, որոնք ընդհանուր են բոլոր առարկաների դասավանդման համար. կրթության զարգացող և դաստիարակչական բնույթ; գիտակցություն և ակտիվություն սովորելու մեջ; տեսության կապը պրակտիկայի հետ; սովորել կյանքի հետ; համակարգված և հետևողական ուսուցում; մատչելիություն կրթության մեջ; ուսուցման տեսանելիություն; գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների յուրացման ուժը. կոլեկտիվիզմ և ուսուցման անհատական

մոտեցում և այլն: Այս բոլոր սկզբունքները կապված են ուսուցման գործընթացում և լրացնում են միմյանց: Նախնական զինվորական պատրաստության ուսումնական գործընթացում զինվորականի կողմից դիդակտիկայի սկզբունքների իմացությունն ու պահպանումը կարևորագույն պայմանն է սովորողների կրթության և դաստիարակության բարձր մակարդակի ապահովման համար [3]:

Ժամանակակից հետազոտողների աշխատություններում դիդակտիկ սկզբունքների համակարգ մշակելու բազմաթիվ փորձեր կան: Նրանց վերլուծությունը թույլ է տալիս որպես հիմնարար, ընդհանուր առմամբ ճանաչված, առանձնացնել հետևյալ սկզբունքները.

- գիտակցություն և ակտիվություն;

- տեսանելիություն;
- համակարգված և հետևողական;
- ուժ;
- գիտական;
- մատչելիություն;
- կապեր տեսության և պրակտիկայի միջև:

Այս սկզբունքները կազմում են դիդակտիկ սկզբունքների համակարգ:

Գիտակցության և գործունեության սկզբունքի էությունը տարբեր տեխնիկայի հ մուտ օգտագործումն է, որոնք նպաստում են գիտելիքների յուրացման անհրաժեշտության և հետաքրքրության առաջացմանը, ուսումնական գործընթացին տալով խնդրահարույց բնույթ: Գիտելիքի գիտակցված և ակտիվ յուրացման համար անհրաժեշտ է՝ սովորեցնել դպրոցականներին հարցեր տալ ինչպես ուսուցչին, այնպես էլ ինքնուրույն պատասխանների ու լուծումների համար. Ուսանողների մեջ զարգացնել ուսումնասիրվող նյութի նկատմամբ ինքնուրույն մոտեցում, խորը մտածել այն տեսական եզրակացությունների և հասկացությունների, աշխարհայացքի և բարոյական ու գեղագիտական

պատկերացումների մասին, որոնք կան դրա բովանդակության մեջ: Անհնար է լուծել այս խնդիրը, եթե ուսուցիչը չի կարողանում հուզել և պահպանել ուսանողների ճանաչողական ակտիվությունն ու գիտակցությունը ուսումնական գործընթացում:

Տեսանելիության սկզբունքի էությունը պայմանավորված է մի շարք գործոններով.

1. Ուսուցման տեսանելիությունը բխում է նրանից, որ այն ուսանողների համար գործում է որպես շրջապատող աշխարհը ճանաչելու միջոց, և, հետևաբար, այս գործընթացն ավելի հաջողակ է, եթե հիմնված է առարկաների, երևույթների կամ իրադարձությունների անմիջական դիտարկման և ուսումնասիրության վրա:

2. Ճանաչողական գործընթացը պահանջում է գիտելիքների ձեռքբերման մեջ ընկալման տարբեր օրգանների ներառում: Ըստ Ուշինսկու՝ տեսողական ուսուցումը մեծացնում է ուսանողների ուշադրությունը, նպաստում գիտելիքների ավելի խորը յուրացմանը:

3. Ուսուցման վիզուալիզացիան հիմնված է երեխաների մտածողության առանձնահատկությունների վրա, որը զարգանում է կոնկրետից դեպի վերացական:

4. տեսանելիությունը մեծացնում է սովորողների հետաքրքրությունը գիտելիքների նկատմամբ և հեշտացնում ուսուցման գործընթացը: Վիզուալիզացիայի հմուտ կիրառմամբ շատ բարդ տեսական դրույթներ մատչելի և հասկանալի են դառնում ուսանողների համար: Տեսողական նյութերը ներառում են՝ իրական առարկաներ և երևույթներ իրենց բնական ձևով, մեքենաների մոդելներ, կեղծամներ, նկարազարդող նյութեր (նկարներ, գծանկարներ, լուսանկարներ), գրաֆիկական օժանդակ նյութեր (գծապատկերներ, դիագրամները, աղյուսակներ), տարբեր տեխնիկական միջոցներ (կրթական ֆիլմեր, ծրագրավորված կրթություն, համակարգիչներ):

Համակարգվածության և հետևողականության սկզբունքի էությունը ուսանողների կողմից գիտության տարբեր ոլորտներում գիտելիքների որոշակի համակարգի հետևողական յուրացումն ապահովելն է, ուսման համակարգված անցումը: Համակարգված և հետևողական ուսուցման ապահովումը ուսանողներից պահանջում է ձեռք բերված գիտելիքների բովանդակության տրամաբանության և համակարգի խորը ընկալում, ինչպես նաև համակարգված աշխատանք ուսումնասիրված նյութի կրկնության և ընդհանրացման ուղղությամբ: Ուսանողների ձախողման ընդհանուր պատճառներից մեկը նրանց ակադեմիական աշխատանքում համակարգի բացակայությունն է, սովորելու մեջ համառ և ջանասեր լինելու անկարողությունը:

Ուժի սկզբունքն արտացոլում է ուսուցման առանձնահատկությունը, ըստ որի գիտելիքների, հմտությունների, աշխարհայացքի և բարոյական ու գեղագիտական գաղափարների տիրապետումը ձեռք է բերվում միայն այն դեպքում, երբ դրանք մի կողմից մանրակրկիտ ընկալվում են, իսկ մյուս կողմից՝ լավ: սովորել և երկար ժամանակ պահել հիշողության մեջ [5]: Ուսուցման ուժը ձեռք է բերվում, առաջին հերթին, երբ ուսանողները ուսումնական գործընթացում կատարում են ուսումնական և ճանաչողական գործողությունների ամբողջական ցիկլ: ձեռք բերված գիտելիքները գործնականում կիրառելու, ինչպես նաև դրանց կրկնության և համակարգման մեջ: Գիտելիքների ամուր յուրացման համար մեծ նշանակություն ունի ուսանողների գիտելիքների համակարգված ստուգումն ու գնահատումը:

Գիտական

սկզբունքի էությունն այն է, որ դպրոցում կրթության բովանդակությունը պետք է լինի գիտական

և ունենա գաղափարական ուղղվածություն: Այն իրականացնելու համար ուսուցիչը պ

ետք է. ցույց տալ ուսումնասիրված նյութի կարևորությունը ժամանակակից հասարակական-

քաղաքական իրադարձությունները հասկանալու և դրանց համապատասխանությունը ժողովրդի շահերին ու ձգտումներին:

Մատչելիության սկզբունքի էությունը կայանում է նրանում, որ անհրաժեշտ է հաշվի առնել ուսումնական գործընթացում սովորողների տարիքը և անհատական առանձնահատկությունները և դրա չափազանց բարդության և ծանրաբեռնվածության անթույլատրելիությունը, որի դեպքում ուսումնասիրվող նյութի յուրացումը կարող է ճնշող լինել:

Ուսուցումը մատչելի դարձնելը նշանակում է՝ ճիշտ, հաշվի առնելով ուսանողների ճանաչողական տարիքային հնարավորությունները, որոշել դրա բովանդակությունը, գիտելիքների քանակը, գործնական հմտություններն ու կարողությունները, որոնք պետք է տիրապետեն յուրաքանչյուր դասարանի ուսանողներին յուրաքանչյուր ուսումնական առարկայից: Ճիշտ որոշել ծրագրային նյութի տեսական բարդության աստիճանը և խորությունը: Ճիշտ որոշեք յուրաքանչյուր ակադեմիական առարկայի ուսումնասիրության համար հատկացված ուսումնառության ժամանակի չափը դրա կարևորությունն ու բարդությունը և դրա խորը և տեսական ուժացման ապահովումը: Ուսումնական ծրագրերն ու դասագրքերը պետք է կատարելագործվեն: Ուսուցիչը պետք է ուսուցման գործընթացում օգտագործի վառ փաստական նյութ, այն կոմպակտ և հասկանալի ներկայացնի, կապի կյանքի հետ և ուսանողներին հմտորեն տանի տեսական եզրակացությունների և ընդհանրացումների: Հաշվի առեք ուսանողների մտավոր գործունեության և հիշողության անհատական առանձնահատկությունները, ինչպես նաև նրանց պատրաստվածության և զարգացման մակարդակը:

Տեսության և պրակտիկայի միջև կապի սկզբունքը նախատեսում է, որ ուսուցման գործընթացը խրախուսում է ուսանողներին օգտագործել ձեռք բերված գիտելիքները խնդիրների լուծման մեջ, վերլուծել և վերափոխել շրջապատող իրականությունը՝ արգացնելով սեփական տեսակետները: Դրա համար օգտագործվում է իրական կյանքի օրինակների և իրավիճակների վերլուծություն: Այս սկզբունքի իրականացման ուղղություններից է աշակերտների ակտիվ ներգրավվածությունը դպրոցում և դրանից դուրս սոցիալապես օգտակար գործունեության մեջ[5]:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Կատարված հետազոտությունների և դիտարկումների արդյունքների ամփոփմամբ կարելի է հստակեցնել մի քանի եզրակացություններ, որոնք արտահայտում են ուսումնասիրության առանցքային դրույթներն ու հիմնական եզրակացությունները:

- Ուսումնական գործընթացի պլանավորումը պետք է ապահովի ծրագրի ամբողջական և որակյալ իրականացումը, դրա բոլոր բաժինների համապարփակ ուսումնասիրությունը, ինչպես նաև համապատասխան թեմաները սերտորեն կապված այլ հանրակրթական առարկաների հետ, ինչպիսիք են պատմությունը, հասարակագիտությունը, ֆիզիկան, քիմիան, կենսաբանություն, մաթեմատիկա, ֆիզիկական պատրաստվածություն:
- Դասավանդման ընթացքում զինղեկները ցանկանում են լայնորեն կիրառել նաև տեսաֆիլմեր, պաշտոնական տեղեկատվություն: Այս առումով զարգացումը նույնպես լիարժեք չէ: Մի շարք դպրոցներում կան DVD-նվագարկիչներ, տեսապրոյեկտորներ: Դրանց մի մասը, ինչպես նաև զինված ուժերի, ազգային հերոսների և այլ թեմաներով տեսաֆիլմեր տրամադրել է պաշտպանության նախարարությունը, մի մասը գնվել է դպրոցների բյուջեի հաշվին: Պահանջների ամբողջական բավարարումից վիճակը դեռ հեռու է, քանի որ գործընթացը բավական ծախսատար է և ժամանակատար: Այս ուղղությունը երևի թե առավել մեծ ուշադրության կարիք ունի, քանի որ երեխաների տեսողական ընկալումն ավելի ուժեղ է:
- Առանձին քննարկման թեմա է դպրոցների շարահրապարակներում և մարզադահլիճներում պարապմունքներ անցկացնելը: Ուսումնական նոնակի նետում, ֆիզիկական, շարային պատրաստություն և այլն, գործողություններ են, որոնք պետք է իրականացվեն միայն համապատասխան բաց տարածքում, դասասենյակներից դուրս: Իսկ դպրոցներ կան, որ նույնիսկ տարրական պայմաններ չունեն:
- Այսպիսով ուսումնասնության բազան յուրաքանչյուր դպրոցի և զինղեկի համար կարևոր նախապայման է, որպեսզի կարողանա ստանալ արժանի քաղաքացի և արժանի հայրենասեր անձնավորություն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Արսեն Աղեկյան, «ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ».
ԽՆԴԻՐՆԵՐ, ՍՊԱՍՈՒՄՆԵՐ, ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, Հայ զոնվոր ՀՀ պաշտպանության
նախարարության հանդես: <http://www.hayzinvor.am/27128.html>
2. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ,
ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ, 9 նոյեմբերի 2011 թ. N 1222-Ն,
ք. Երևան <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=73808>
3. Մտադրիր ենք ծրագրային փոփոխություն առաջարկել ՆԶՊ առարկայի
դասավանդման մեջ. Պաշտպանության նախարար, ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ,
24 հունվարի, ԱՐՅԱԽՊՐԵՍ, 2018թ. <https://artsakhpress.am/arm/news/79790/mtadrir-enq--tsragrayin-popokhutyun-arajarkel--nzp-ararkayi--dasavandman--mej-pashtpanutyannakharar.html>
4. Государственный стандарт, по специальности - 050104 «Начальная военная
подготовка», 2004
5. И.Г. Назимка. Методика начального военного обучения, 1987